

JARZMO (236) *sb n*

jarzmo (234), **jerzmo** (1), **jirzmo** (1); jirzmo *BartBydg*\ jarzmo: jerzmo *MycPrz* (1 : 1).

a oraz o jasne; e z tekstu nieoznaczającego é.

sg *N* jarzmo (43). ◇ *G* jarzma (34). ◇ *D* jarzmu (4). ◇ *A* jarzmo (99). ◇ *I* jarzm(e)m (20). ◇ *L* jarzmie (28). ◇ *pl N* jarzma (1). ◇ *G* járzm (5). ◇ *A* jarzma (1). ◇ *I* jarzmy (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Drewniana uprzęż wołów roboczych; iugum Mącz, Calep, Cn; zygos Mącz (60) : BierEz Rv; Woł* który fye przeciwi ma dwa razy bit być/ iż by wyárznie powolniey oraczowi mógł idź. *March*¹ *A3v; BartBydg 77b; WOł* miedzi inemizwierzęty [!] ielt towarzyszny á przyjazny/ tak iż ieden drugiego z ktorim w Iarzmie chodzi ryczącz łzuka *FalZioł IV 5a; RejWiz 40v; TO* ten [wół] ciągnąc w łwym iárzmie/ nędzniczek vbogi/ Ni wzwie/ trawki vfkubfzy/ kiedy ma dąć rogi. *RejZwierz 128v; BibRadz Num 19/2, 1.Reg 6/7; Włóżyli ią [arkę]* tedy ná nowy woz á záprzęgli dwie krowie cielne/ ktore nigdy nie bywały w iárzmie [*quibus non est impositum iugum Vulg 1.Reg 6/7*] *BielKron 63, 124; Antilema, Podpiersien/ też yárzmo/ álbo/ chomąto. Mącz 11c; Iugo, W yárzmo zákładam/ Záprzągam/ wełpołek łpayam álbo łtánowią. Mącz 177a; iugatorius bos, Robotny woł który w yárzmie rabia. Mącz 177a; Emeriti boves, Stáre woły więeey w yárzmie nie robiące. Mącz 218b, 93a, 161a, 176d, 177a [5 r.], b, c, 513b; RejPos 1v; Das Ioch anlegen. Iárzmo włóżyć/ et Woły záprząc. Iungere boves. Calag 115a, 115a; KochPs 209; Ani zboża na polu/ áni w iárzmie woła: Aleś widział namioty różno rozłádzoné *KochProp 12; Calep 5b, 538a, 569b [2 r.]; WujNT 88, 2.Petr 2/16.**

*W porównaniach (7): Nihil facit nisi malo coactus, Nie nie czini yedno po niewoley/ álbo áliż yulf muśi/ áliż go dopędził yáko wołu do yárzmá. Mącz 205b; iż iuz złożono ielt iárzmo ciężkości náłzey z nas/ to ielt/ on frogi zakon/ w ktorymech my vltáwicznie chodzili iáko w iárzmie *RejPos 17, 240v; Też ie miánuią Coniugium, to ielt Złączenie: iż włafna Zoná z Mężem swoim/ iákoby w iedno sie iárzmo łprąga KuczbKat 250; RejZwierz 143; łpráwili vffy ná czterzy gráni (iáko fie y v nas thak záchowuie) łtoiąc rowno w łpráwie iáko w iárzmie *BielSpr 20, 9v.***

W połączeniach szeregowych (2): Pług/ lemięsz/ iárzmo y woły/ Ieden płtry drugi gomoły. BierEz A3v; GostGosp 30.

W charakterystycznych połączeniach: z jarzma wyprząc, wyprzęgać; jarzmo nosić, włożyć; w jarzmo sprzęgać, zakładać, założyć; pod jarzmem być, bywały, chodzić; w jarzmie chodzić, ciągnący, ciągnąc (3), isć, rabiać (2), robić, robiący.

*Przysłowie: nie dla fiebie w iárzmie robią woły *Strykron 279.**

*Wyrażenie: »jarzmo na woły« (1): małz y woły ná offiáry zupełne/ y woz/ y iárzmá ná woły [et iuga bovum]/ ku potrzebie drev. *Leop 2.Reg 24/22.**

*W przen (11) : Rad ma miła twą wołą znam/ Y tey miłości przyzwalam: Bądźże moią á ią twoim/ Ciągnimyłz ták iárzmem rownym *BierEz R; Nie ciągnicie iárzmá z niewiernemi [nolite iugum ducere cum infidelibus]. Bo á co zá łpoleczność łpráwiedliwóści z niepráwóścią? *Leop 2.Cor 6/14 [przekład tego samego tekstu: CzechRozm 253, NiemObr 12, WujNT Zzzzz]; [Wół] Ni wzwie/ trawki vfkubfzy/ kiedy ma dąć rogi. Tákżec y my w tym iárzmie/ też trawkę łkubiemy/ A gdy rogi połóżyć/ tákżec też niewiemy. *RejZwierz 128v; A łámi też po trofze gdzie kędy możerny/ Záprzążmy fie w to iárzmo****

fnádniey záorzemy. *RejZwierc* 253, 241; *CzechRozm* 253; *SkarŻyw* 595; *NiemObr* 12; *RybGęśli Bv*; *WujNT* Zzzzz; pokóy lubię: ten mię do fytości Cielzy/ który napiérwéy wołów niećwiczonych Krczyce włożył w iárzmo *GosłCast* 9.

Przen: *O więzach małżeńskich* (3) : *KochFr* 97; Przewo zóná/ gdy fię przytráfi (iákoż przytráfić fię w tym iárzmie muśi) iáki fráfunek/ tedy ma mężá poćielzáć *WerKaz* 289; iáko Wenus/ dwoie Dżiśia ludzi póymuie/ w ślubné iárzmo fwoie *OstrEpit* A2v.

2. Przymus, ciężar, powinność, obowiązek; iugum Mącz, Cn, Vulg, PolAnt (170) :

a. *Ucisk, niewola* (102) : Przecześ obciázyl iárzmo [*gravasti iugum*] thwe ná przyiáciele y towárzyffe náłłß Żydy? *Leop* 1.*Mach* 8/31, 21/30; *BibRadz Num* 19/2, Is 10/27; *RejPos* 102; Gdyfz iest iárzmo Pogánłkie z Moskwy iuz zniefione/ A zá przeyrzenim Bożym od nich oddalone. *MycPrz* I C3v; *KochPs* 67; ktoremum [*komentarzowi*] dał Tituł o wolności Polłkiey/ y wielkiego Xięstwa Litewłkiego/ á frogim zniewoleniu wiernych pod iárzmem Tureckim *StryjKron* A3v; Się woienno Hetmány/ ktorzy ich wymuiá/ Z Amonowégo iárzma/ y Bogu zyłkuiá. *ZawJeft* 6; Blédné my/ gdzie té fą kráie/ W które iść: y obyczáie Którym przywyknáć/ y znośić/ Bo z iárzma fie nie wyprośić. *GórnTroas* 55; A narod y Krolestwo/ ktore nie będzie służyło Nábuchodonozorowi Krolowi Bábilońkiemu/ y ktokolwiek nie nákrzywi kárku fwego pod iárzmem iego [...] ich wygładzę *PowodPr* 14.

jarzmo czego (20): A iáko zálię trudne á cięszkye iest iárzmo fwiátá nędznego tego. *RejPos* [291], 102, 289v *marg.* Cf *Wyrażenia*.

W przeciwstawieniu: »jarzmo ... swoboda« (1): Niektórych dobrodzieyftwá Oycá iéy wzrúfzáły Do záłości/ które ón sam przez czás niemáły Oyczyźnie okázówał: iárzmo z niéy zdéymuiąc/ Y fwobodę włzem miłą pracą pozyłkuiąc. *ZawJeft* 47.

Zwroty: »być pod jarzmem« (2): SŁudzy ktorzykolwiek fą pod iárzmem [*sunt sub iugo*]/ niech rozumieią pány fwe godne być wízelákiey czci *WujNT Tim* 6/1; *PowodPr* 61.

»w jarzmie (jako woł) chodzić« (2): *OrzQuin* Q4; Ci tedy tákowi ludzie s przyrodzenia fą niewolniki/ y pozyteczniey to im iest w iárzmie chodzić/ niż lámym roskázówać. *GórnDworz* Gg3v.

»jarzmo cierpieć« (2): Czyli niebędzie móy Boże przyięta Prośbá potómłtwá Izáákowégo? Które z ciężkością iárzmo złośliwégo Poháncá ciérpi *ZawJeft* 9, 5.

»ociázáć jarzmem« (3): Oćiec twoy ociázáł nas iárzmem cięszkiem [*aggravavit iugum*]/ ále thy teraz vlzy nam co z tákowego frogiego niewolłtwá oycá twego *BibRadz 3.Reg* 12/4; *BudBib 1.Par* 10/10, 14.

»po(d)dać się pod jarzmo, w jarzmo; głowę w jarzmo dać« (1 : 1 : 1): *RejWiz* 40; *BibRadz I* 16a *marg*; Y podáli fye w iárzmo Báál Phegorowi/ Y palili ofiáry zdechłemu trupowi. *KochPs* 161.

»pod jarzmo podbić« (1): Którzy ie obyczáyimi dziwnémi trapili/ Y pod nielutościwé iárzmo fwé podbili. *KochPs* 162.

»ulżyć (a. ulzáć) jarzma« = *allevare de iugo PolAnt* (2): Przyciázáłem ie powrozmi ludzkości/ á zwiáfkámi miłóści/ á byłem im iáko oni ktorzy vlzáią iárzma [*tanquam exaltantes iugum*] od czeluści ich/ y zgotowáłem im pokarm. *BibRadz Os* 11/4; *BudBib 2.Par* 10/8.

»jarzmo włożyć (a. kłaść, a. wkładać, a. założyć, a. przełożyć), włożone« = (*im*)*ponere iugum Vulg* [szyk zmienny] (18 : 1): iakie iefth ciężkie iarzmo od czártá ná nyewierniki włożone. *LubPs* P5v *marg*; *Leop Ier* 28/14; *RejZwierz* 120; *BibRadz* I 106a *marg*; A gdy iechał Dawid s Syriey/ potkali fie z nim Idumei/ porażił ie y włożył ná nie iarzmo/ to iefth/ iż muieli dań dawác *BielKron* 70v, 117; *BiałKat* 43v; Oćiec twoy kładł na nas iarzmo ciężkie [*aggravavit iugum*]/ á przetoż ty teraz vlzy nam tey niewoley ciężkiey oycá twego *BudBib* 2.Par 10/4, 2.Par 10/11; *ModrzBaz* 44v; *KochOdpr* Cv; Gdy zły człowiek przewodzi/ gdy iarzmo kładzie Ná vbogie: boday íam zginął w íwéy rádzie. *KochPs* 15; *SkarŻyw* 457; *NiemObr* 160; Bezecny Gréczyn/ íprawił to íad boży/ Íz na królewki kárk iármá nie włoży. *GórnTroas* 15, 51; *WujNT Act* 15/10; lecz tą rokofz/ á chytra/ co íprawiá? Oto iarzmo ciężkié/ złé na wízytkié włożyłá. *GosłCast* 45; *SkarKazSej* 674a.

»wybić jarzmo z czoła« (1): (*marg*) Izáák winízuie Ezau. (–) Z mieczá będyefz żył/ á brátu twemu fluzyc będyefz [...] ále przydzye čás iż wybijefz iarzmo iego s czołá twego [*et solvas iugum eius de cervicibus tuis Vulg Gen* 27/40] *BielKron* 14v.

»wydrzeć się, wymknąć się z jarzma« = *exuere iugum, exuere se iugo Mącz* (1 : 1): *Mącz* 433c; Niechcę tu teraz inízych zborow [...] raz íię z iármá Antychriftowego wymknáwízy/ omawiác *CzechEp* 26.

»z(d)jąc, złożyć, zdejmować jarzmo [z kogo, czego]; jarzmo [z kogo] zdjęte, złożone« = *aufferre iugum Vulg* [szyk zmienny] (3 : 2 : 1; 1 : 1): Setnego y fiedmdziefiáthnego roku/ zdięte iefth iarzmo [*ablatum est iugum*] Pogáńkie z ludu Ífráelíkiego. *Leop* 1.*Mach* 13/41, 1.*Mach* 8/18; Pan miłóściwy wílyfzy głófy ich/ pośle do nich Anyołá s Słóncá/ ktory wízytkę zyemię od okrucieńtwá vpokoi/ flózy ciężkie iarzmo z ludzi/ á ochłodzi fercá ich. *BielKron* 136; Cnotliwi páńfkiéy powinni litosći: On ie wípomoże/ on z nich iarzmo zéymie Złych ludzi: bo mu dufáli vprzéymie. *KochPs* 55, 109, 160; *ArtKanc* S; *ZawJeft* 47.

»zetrzeć jarzmo« = *conterere iugum Vulg* (2): wílyfthko záprowadzenie ludíkie/ ktorzy wefli do Bábilonu/ íá zás przywrocę na to miefće/ mowi Pan: bo iuz zetrę iarzmo krolá Bábilońkiego. *Leop Ier* 28/4, *Ier* 28/2.

»złamać, połamać, będzie złamano jarzmo« = *confringere iugum Vulg* [szyk zmienny] (6 : 1 : 1): To mowi Pan/ Thák połamię iarzmo Nábuchodonorá Krolá Bábilońkiego po dwu lath/ z ízyie wílfch narodow. *Leop Ier* 28/11; *BielKron* 94v; I ftánie íię dnia one^{g0} mowi Pan zaftępow/ iż złamię iarzmo ie^{g0} z ízyie twoiey [*conteram iugum eius de collo tuo*]/ á roztárgnę zwiáfki twe/ á nie będyefz wíęcey fluzył obcym. *BibRadz Ier* 30/8, *Lev* 26/13, *Ez* 34/27; *RejPos* 15; *BudBib Is* 9/4, *Ier* 2/20.

»zrzucić, odrzucić jarzmo; zrzucenie jarzma« = *excutere iugum Mącz* [szyk zmienny] (9 : 1; 1): *LubPs* B2; *LeopPs* 2/3; Ale przydzye to/ iż ty pánowác będyefz/ á odrzuciłz iarzmo ie^{g0} od ízyie fwoiey [*franges iugum eius a collo tuo*]. *BibRadz Gen* 27/40; *Mącz* 339b; zrzucmy z kárku íwégo Ich ciężkié iarzmo [*proiciamus a nobis iugum ipsorum Vulg Ps* 2/3]/ niech nam nie pánuią. *KochPs* 4; *StryjKron* 390, 416 [2 r.]; áby íię [...] wđzy niektorzy obaczyć/ á tákby y iarzmo Antychriftowfkie z kárkow fwoich zrzucić mogli *CzechEp* 73; *LatHar* 359; *PowodPr* 30.

Wyrażenia: »jarzmo brzemienia, ciężaru« = *iugum oneris Vulg, PolAnt (1 : 1)*: Abowiem iárzmo brzemienia iego/ y rozgę rámieniá iego/ y berło poborce iego/ tyá ielt zwyciężył *Leop Is 9/4; BudBib Is 9/4*.

»ciężkie jarzmo« = *iugum grave PolAnt [szyk 7 : 7] (14)*: *LubPs P5v marg; BibRadz 3.Reg 12/4; BielKron 136; RejPos [291]*; Wielką nędzą ielt náznáczoną káżdemu człowiekowi/ á iárzmo ciężkie potomkom Adámowym *BudBib Eccli 40/1, 3.Reg 12/4, 2.Par 10/4, 11; KochPs 4, 160; KochFr 76*; Wielki žal/ w prawdzie/ y niewymówióny/ Być ciężkim iárzmem Tyráńfkim ścińnióny. *ZawJeft 10, 5; GoslCast 45*.

»jarzmo ciężkości« (3): napirwey powiáda/ iż będye złamano iárzmo ciężkości ich. *RejPos 15, 15 [2 r.]*.

»jarzmo niewolej« = *iugum servitutis Vulg, JanStat (5)*: *BibRadz Gal 5/1; Phil N3*; Ci téż lámi co fá w niewoli/ okrzykiem domowym/ zráżá z siebie to iárzmo niewoléy fkoro wálzē broń obaczá *OrzJan 33; WujNT Gal 5/1; SarnStat 987*.

»niewolnicze jarzmo« (1): Iuż niewolnicze iárzmo włóž ná tę cná lzyię/ A iá w téyże niewoli/ niech twé nogi myię. *GórnTroas 51*.

»nieznośne jierzmo« (1): vćieczmyłz fie do Páná Bogá [...] żadáiać iego s. pomocy przeciw themu Otomáńfkemu rodzáiowi [!] áby nas ich frogóści záchowác raczył/ niemniey thež y Hołdu dawánia tego nieznośnego iermá/ á byłmy po iego woley táńcowác nie muřili. *MycPrz II B3v*.

»jarzmo okrutne« (1): Przed témi fie to bućilz/ których dżieśiątego Látá áž Pyrrhus wyrwał z iármá okrutnego? *GórnTroas 27*.

»srogie jarzmo« (2): *LubPs B2*; By nas Amon przyćilnął frogim iárzmem swoim. Zyláby moia córo ty w potwoim *ZawJeft 43*.

»zepsowanie jarzma« (1): A kto ielt wierny Pánu řwemu/ y żáda z řercá rozmnożenia chwały iego z zepsówánim iármá Antichryřtowego / niech rzeczē Amen y Amen. *CzechEp 101*.

»jarzmo żelazne« = *iugum ferreum Vulg [szyk 1 : 1] (2)*: *Leop Ier 28/14*; Będyćie nieprzyiáćiołom wálzým řlúżyli/ w głódzie/ w prágnieniu/ w obnáženiu/ y we wřytkim niedořátku. y wložá iárzmo żelázne ná řzyie wálze. *SkarKazSej 674a*.

Szeregi: »jarzmo i (a) brzemię« = *iugum et onus PolAnt [szyk 1 : 1] (2)*: Y řtánie řię dniá onego že odięte będyē brzemię iego od rámion twoich á iárzmo iego od řzyie twoiey/ á żgnie iárzmo od pomázowánia. *BibRadz Is 10/27; BudBib Is 14/25*.

»jarzmo, (kajdany), (i) niewola« [szyk 1 : 1] (2): vlzy nam tey niewoley ciężkiey oycá twego/ y ták ciężkiego iármá ktore ná nas kładł/ á będyem řlúżyć tobie. *BudBib 3.Reg 12/4; KlonWor 30*.

W przen (3): Lecz/ ná řzyi ma ciężkie iárzmo/ duřzá/ Nikczemnořćiami řpięte/ Táć/ iż řię ledwo ruřza *GrabowSet B4v*.

Wyrażenia: »jarzmo grzechu« (1): RAcz to dáć/ poořimy [!] cię/ wřzechmogácy Boże/ áby iednorodnego Syná twego nowe przez ciáło národzenie nas wyřwobodżilo/ ktore řtárowieczne niewolřtwo/ iárzmem grzechu obćiáżyło. *LatHar 398*.

»jarzmo nieprawości« (1): Czuło iarzmo niepráwósci moich [*iugum iniquitatum mearum*]: łtoczyły fie w ręce iego/ y włożone ná moię łzyię: zemdláá sílá moiá: dał mię Pan w rękę z ktorey niebęde mógł powłtác. *Leop Thren* 1/14.

a. *O zniewoleniu miłósci* (2) : *RejWiz* 40; A ia/ gdy zbęde iármá ták ciężkiego [*miłósci*]/ Ná znak twéy łáłki/ y vlzenia łwego/ Połtáwię páłmę złotą w twym [*bogini Wenus*] kościele *KochFr* 76.

b. *Rygor* (18) :

Przysłowie: Dobrze mężowi gdy niešie iarzmo w młodości łwoiey [*Bonum viro, cum portaverit iugum in adolescentia sua*]. *BudBib Thren* 3/27.

Zwrot: »pod jarzmem, w jarzmie chodzić« (1 : 1): iż choć fie tu wolnie rodzimy/ Przedfię iednák pod iármem do śmierci chodzimy/ Gdyż nie ieft żaden mocarz áby práwá łwego/ Nie mułiał nieść ná łobie zázwdy powinnego. *RejWiz* 88, 55.

Wyrażenia: »jarzmo posłuszeństwa« (1): [*o stolicy carogrodzkiej*] iżeś zázwdy iarzmo S. połłuszeństwa łamáá/ y rząd iedności y zwiáłki pokoju płowáás mowiac: Nie chcę łłuchác. *SkarJedn* 387.

»praw jarzmo« (1): Ale ták rozumiém/ tym prawem/ ánimułze krolow łwoich furowé/ iáko pewnym praw iármem/ hámowác chcieli. *OrzJan* 60.

Wyrażenie przyimkowe: »bez jarzma« = *zły, nieokielznany* (2): A oney czwartey piekielney [*wolności*] Boże nas vchoway/ która ieft *filiorn Belial* [*Vulg 1.Reg 10/27*], to ieft łynow bez iármá *SkarKazSej* 693a.

Szeregi: »bez jarzma, bez wodze« (1): Bożkie y ludzkie práwá gwałcą/ kárác fię nie dádzá áni krolowi/ áni vrzędom. włzyłcy iáko łynowie Beliáá bez iármá/ bez wodze. *SkarKazSej* 659a.

a. *W odniesieniu do sfery religijno-moralnej; o uciążliwych nakazach Starego Testarnentu* (11) : Był y ciężki bázro ná ludzie zakon łtáry [...] y nie wypráwną wielkością y gęłtością y trudnością Ceremonyi/ y obrządkow łwoich nieznošne iarzmo kładł ná ludzie *SkarŻyw* 3, 3; KRyłtus Syn Bogá żywego/ powłtał z martwych dniá trzeciego/ Ludzie Zakonu łtárego/ wyzwolił z iármá ciężkiego *ArtKanc* F6.

jarzmo czego (7): *RejPos* 17; każác im/ áby w Chriłtułá vwierzyli/ nie włóżywłzy ná nie pierwey żadnego iármá obrzezánia cíelešnego. *WujNT* 521; *PowodPr* 8. *Cf* »jarzmo ciężkości«, »jarzmo przykazań«.

W charakterystycznych połączeniach: *jarzmo kłásć (włóżyć)* (2), *złamac* (2), *złóżyć (zdjąć)* (3); *z jarzma wyzwolić; jarzmo ciężkie, nieznošne, okrutne, srogie* (2).

Wyrażenia: »jarzmo ciężkości« (3): O okrutnełz tho było iarzmo ciężkości náłzych/ on frogi zakon á on twárdy cyrograph/ ktory byli dáli ná fię przodkowie náłzy *RejPos* 15, 17, 310.

»jarzmo przykazań« (1): Wyzwoleni od grzechu/ słtáliście fię łługámi łpráwiedliwošci. K temu w wyłwobodzeniu od iármá ceremoniálnych y łádowych przykazań zakonu łtárego *WujNT* 661.

Szereg: »jarzmo a obowiazek« (1): ná ten czás [...] gdy fie miáło národzić tho máłe dzyeciátko [...] iuż to frogie iarzmo/ a then twárdy obowiazek [*miał być zjęt*] *RejPos* 15.

c. *bibl. Powinnošć chrzešcijańska, naśladowanie Chrystusa* [*Vulg Matth 11/29 –30*] (50) : *MurzNT Matth 11/29*; łlugi košcióá Świętego/ tzáfem Duch Święty zowie Budownikámi/ Sędziámi [...]

Rybitwami ludzi/ wołmi młocącymi/ y iárzmo Páná Kryšťułowó nořącymi *KrowObr* 5; *BibRadz* *4; A w náuce Pánńkiey/ á w tym iárzmie iego nie więcej Pan nie potrzebuie po wiernych łwych/ iedno áby każdy pocźciwie/ poboźnie/ á cnotliwie záchowywał ten docźelny żywót łwoy *RejPos* 289v, 170v, 287, 291; *BiałKat* 48v; *RejZwierc* 256; Nie zátwardzaycie krzczyce wálzey/ abyście iármá Chryšťułowego w poślufzeńłwie namiestniká iego Piotrá S. y potomkow iego nośić pokornie nie mieli *SkarJedn* 333; O byłmy tey słodkości y pewności obietnic Chryšťułowych [!]/ cźęłto łmákowáli: pewnieby nam żadna rzecz wiárzmie zbáwiennym cięźzka nie byłá. *SkarŻyw* 127, 26, 131, 136, 528, 514; *ArtKanc* P4v, S17v; *LatHar* 121, 144; Weźmiecie iarzmo moię ná łię [*Tolite iugum meum super vos*]/ á vczćie łię odemnie źem łeft ćichy y pokornego łercá: a naydźećie vřpokoienie duřzam wálzym. *WujNT Matth* 11/29, s. 45, 47, 88, Zzzzz; *SkarKazSej* 674a.

jarzmo czego (5):Iárzmo zakonu Pánńkiego iáko łeft łekie [!]. *RejPos* 289v *marg*, 15 *marg*; *KuczbKat* 245; łtaraymy łię poki nam łeźcze tych łześci dni złtáie/ á cźás łeft robocie/ y prace tey miłey/ w łłodkim iárzmie zakonu Chryšťułowego. *SkarŻyw* 4; Obieráć miał P. IEZVS filary y fundámenty budowánia kościoła łwego/ dwánaście męźow: ktorzyby máłá łiczbá/ ále wielką síłá podźwignáć łwiát mogli/ á duřze rozumne y wolne pod iárzmo Boźé y wiáry łwiętey podbić. *SkarKaz* 609b.

W charakterystycznych połączeniach: jarzmo kłaść (2), *włóżyć, wziąć (brać) na się* (5), *znosić* (5); *podbić pod jarzmo, być pod jarzmem; jarzmo Boże, (Pana) Chrystusowe, lekkie* (3), *łaskawe, miłóściwe, miłosierne, paúskie* (5), *słodkie* (9), *łwięte* (2), *uźyteczne, wdźięczne* (8), *zbawienne* (2); *jarzmo zakonu panskiego (Boźego)* (4).

Szeregi: »jarzmo, (i, a) brzemię (a. brzemiaczko)« = iugum et onus Vulg [szyk 15 : 1] (16): SWyatłócy nyewimowna boze raczi my dac łerce łkruffone ktorebi łatwey przijáło bołka nauka a powolne bilo yarzmu krłftowemu łj brzemienyu przikazana bozego. *BierRaj* 19; *LubPs* P5v *marg*; *KromRozm I* F4v, mv; Boć iárzmo moię łeft bárzo wdźięczne y brzemiaczko á obciáźenie moię łekkie [*Matth* 11/30]. *Leop* AAA4v; *RejPos* 170v, 287, 289, 289v, 290v; *WujJud* 76v; Ewanielia zász Chrišťułowá łeft iárzmo vźyteczne/ á brzemię łekkie. *CzechRozm* 94v; *ArtKanc* O3v; Abowiem iárzmo moie łłodkie (*marg*) wdźięczne. G. (-) łeft; á brzemię moię łekkie. *WujNT Matth* 11/30, s. 47, 827.

»jarzmo i (a) cięźzar« = *iugum et onus PolAnt* [szyk 1 : 1] (2): Abowiemci iarzmo moię znośné (*marg*) miłé abo łatwié (-) i cięźzar (*marg*) brzemię (-) moi łekki. *MurzNT Matth* 11/30; *SiebRozmysł* 14.

3. *Para wołów ciągnących w jednym zaprzęgu; iugum Vulg* (5) : vyrzał cźłeká tego. Helizeuřzá/ ktory/ był ná łedney roli/ A orzác/ w dwunálcie iarzm/ łam poganiał woły. *HistHel* C4v.

Wyrażenie: »[ileś] jarzm wołow« [szyk 3 : 1] (4): Kupiłem pięć iarzm wołow [*iuga bovom*]/ átho łdę łch kóřzthowác *Leop Luc* 14/19; łź miał [*Jop*] owiec łiedmtyłięcy/ wielbłádw trzy tyłięce/ wołow iarzm pięć łet/ ołlic takież. *BielKron* 27v; *RejPos* 157; *WujNT Luc* 14/19.

4. *Konstrukcja z belek o kształcie jarzma stosowana jako narzędzie hańby wobec pokonanego wojska* (1) : Unde sub iugum mittere exercitum, Woisko nieprziyáćielskie pod tákowe yárzmo albo łźubienię ym ku łekkoścy kázác podchodźić/ to yełt zwyćęłto [!] nád nieprziyáćielem otrzimáć. *Mącz* 177a.

Synonimy: 2.a. brzemię, cięźzar, niewola.

